

Elizabeth Gilbert (n. 1969 în Waterbury, Connecticut; studii de științe politice la New York University) a ajuns celebră odată cu apariția acestui volum autobiografic. *Mănâncă, roagă-te, iubește* (2006) a devenit un megabestseller internațional (peste 10 milioane de exemplare vândute în lume, traduceri în 30 de limbi); a apărut în românește la Humanitas în 2008 (100 000 de exemplare vândute până în 2015); a fost ecranizat în 2010, cu Julia Roberts și Javier Bardem în rolurile principale. Volumul de povestiri *Pelerinii* (1997; Premiul Pushcart și nominalizare pentru Pen/Hemingway Award în 1998), apărut și el în românește (Humanitas, 2010), reprezintă debutul ei literar. Au urmat romanul *Războiul homarilor* (2000; Humanitas, 2011), încununat în 2001 cu Kate Chopin Literary Award, volumul non-fiction *Ultimul bărbat american* (2002; Humanitas, 2009), finalist în competiția pentru două premii importante – National Book Award și National Book Critics Award –, prezentul volum autobiografic și continuarea lui, de asemenea bestseller mondial, *Și am spus da. O poveste de iubire* (2010; Humanitas, 2011, 39 000 de exemplare vândute până în 2015), romanul *Semnătura tuturor lucrurilor* (2013; Humanitas, 2014) și lucrarea non-fiction *Leții de magie. Cum să-ți cultivi creativitatea* (2015; Humanitas, 2015). A reeditat și prezentat volumul din 1947 al străbunicii sale Margaret Yardley Potter, *Carte de bucate, ospitalitate și povești minunate* (2012; Humanitas, 2013).

A fost colaboratoare la diverse publicații, printre care ediția americană a revistei *GQ*, articolele ei primind două nominalizări pentru National Magazine Award. Un articol din 1997, „The Muse of the Coyote Ugly Saloon“, bazat pe experiența autoarei ca angajată într-un bar newyorkez, a stat la baza filmului *Coyote Ugly*. În 2008 a fost inclusă de revista *Time* în topul celor mai influenți 100 de oameni din lume.

ELIZABETH GILBERT

mănâncă
roagă-te
eubește

Traducere din engleză de
ALEXANDRA BACIU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

CUPRINS

Prefață /	7
Introducere /	19
<i>Italia</i> /	23
<i>India</i> /	141
<i>Indonezia</i> /	243
Mulțumiri /	369

INTRODUCERE

sau

Cum e construită această carte

sau

A 109-a mărgea

Când călătorești în India – mai ales prin orașe sfinte și ashramuri –, întâlnești o mulțime de oameni care poartă mărgele la gât. Mai poți vedea și o mulțime de fotografii cu yoghini goi, slabi și impunători (sau uneori chiar cu yoghini rotofei, blânzi și luminoși), care poartă și ei mărgele. Aceste șiraguri de mărgele se numesc *japa mala*. În India sunt folosite de sute de ani de budiști și de hinduși pentru a se concentra asupra rugăciunilor. Țin șiragul într-o mână și rotesc câte o mărgea pentru fiecare mantra rostită. Când cruciații medievali au ajuns în Orient, purtați de războiul sfânt în care luptau, i-au văzut pe credincioșii de aici rugându-se cu aceste *japa mala*, li s-a părut că e o tehnică admirabilă și au dus-o cu ei înapoi în Europa sub forma rozariului.

O *japa mala* tradițională are o sută opt mărgele. În cercurile ezoterice ale filozofiei orientale, numărul 108 este considerat extrem de fast – un multiplu perfect al lui trei, compus din trei cifre, suma acestor trei cifre fiind nouă, adică de trei ori trei.

Iar trei, se înțelege, este numărul care reprezintă echilibrul suprem – după cum poate spune oricine care știe câte ceva despre Sfânta Treime sau care a văzut vreodată un trepied. Și pentru că această carte este despre strădania mea de a afla echilibrul, am structurat-o asemenea unei *japa mala*: am împărțit-o în o sută opt povestiri (sau mărgele). Șirul celor o sută opt povestiri a mai suportat o a doua împărțire, în trei secțiuni în care se vorbește despre Italia, India și Indonezia – cele trei țări pe care le-am vizitat de-a lungul unui an. Astfel am ajuns la trei părți a câte treizeci și șase de povestiri fiecare, lucru care mi se pare foarte nimerit, ținând cont că scriu toate aceste lucruri în cel de-al treizeci și șaselea an al vieții mele.

Ca să nu ne lungim nepermis de mult cu considerații numerologice, permiteți-mi să închei mărturisind un al doilea motiv: mi-a plăcut ideea de a înșira aceste povestiri urmând structura unei *japa mala* tocmai pentru că ea este atât de... structurată. Căutările spirituale autentice sunt și au fost totdeauna niște aventuri care presupun disciplină și metodă. Adevărul nu este la îndemâna oricui, nici chiar în aceste mărețe timpuri în care totul a ajuns să fie la îndemâna oricui. Și ca scriitoare, și ca „exploratoare“ în cele spirituale, mărețele *japa mala* m-au ajutat să nu pierd din vedere țelul pe care mi l-am propus.

În orice caz, fiecare *japa mala* are o mărgea specială, cea de-a o sută nouă, care iese din cercul perfect echilibrat al celorlalte, asemenea unui pandantiv. Pe vremuri credeam că această mărgea cu numărul o sută nouă era doar una de rezervă, ca un nasture aplicat pe haină sau ca fiul cel mic al unei familii regale. Dar am descoperit că are un scop cu mult mai important. Când te rogi și degetele tale ajung la ea, trebuie să-ți întrerupi meditația și să le mulțumești învățătorilor tăi. Așa că aici, la cea de-a o sută nouă mărgea a mea, fac o pauză încă înainte de a fi început. Le mulțumesc învățătorilor mei, care mi s-au arătat, în acel an, în atât de multe și de ciudate chipuri.

Dar în primul rând îi mulțumesc gurului meu, care este o adevărată întrupare a compasiunii și care mi-a arătat atât de multă generozitate lăsându-mă să studiez în ashramul ei cât timp am stat în India. Aș vrea să fie clar pentru toată lumea că am descris experiențele din India strict din punctul meu de vedere, și nu ca un teolog savant sau ca purtător de cuvânt al altcuiva. Acesta este motivul pentru care nu voi folosi numele gurului meu nicăieri în carte – pentru că nu pot vorbi în numele său. Învățăturile ei vorbesc de la sine. Nu voi dezvălui nici numele ashramului, nici locul unde se află, scutindu-l astfel de o publicitate pe care nu cred că și-o dorește și căreia nu știu dacă i-ar face față.

O ultimă formă de a-mi arăta recunoștința: deși nu am schimbat întotdeauna numele oamenilor despre care scriu aici, am preferat să schimb numele tuturor acelor pe care i-am cunoscut la ashramul din India, fie ei indieni sau occidentali, pentru că majoritatea celor care pornesc într-un pelerinaj spiritual nu fac acest lucru din dorința de a apărea mai apoi ca personaje într-o carte (cu excepția mea, bineînțeles). Există o singură abatere de la acest autoimpus pact al

anonimatului. Numele lui Richard din Texas chiar e Richard și chiar este din Texas. Am dorit să-i folosesc numele real, pentru că a avut un rol foarte important în viața mea cât timp am stat în India.

Încă ceva – când l-am întrebat pe Richard dacă pot să scriu că a fost alcoolic și dependent de droguri, mi-a spus că din punctul lui de vedere nu există nici o problemă.

— Oricum voiam să dau sfoară în țară despre chestia asta și nu știam cum – mi-a spus el.

Dar să începem cu începutul: Italia...

ITALIA

sau

Vorbește cum mănânci

sau

**36 de povestiri
despre căutarea plăcerii**

1

Aș vrea ca Giovanni să mă sărute.

Of, dar sunt atâtea motive pentru care n-ar trebui să se întâmple așa ceva... În primul rând, Giovanni e cu zece ani mai tânăr decât mine și, ca mai toți italienii de douăzeci și ceva de ani, încă locuiește cu maică-sa – un partener romantic foarte nepotrivit pentru mine, având în vedere că sunt o femeie de carieră, trecută de treizeci de ani, abia ieșită dintr-o căsnicie ratată și dintr-un groaznic și interminabil divorț, urmat de o aventură amoroasă încheiată cum nu se poate mai prost. Cascada asta de eșecuri m-a transformat într-o femeie vulnerabilă, tristă și cu vreo șapte mii de ani mai bătrână. Nu aș vrea ca dragul de Giovanni să aibă de-a face cu muntele de autocompătimire care sunt acum. Ca să nu mai spun că am ajuns și la vârsta la care o femeie începe să se întrebe dacă e cu adevărat o idee bună să încerce să-și revină, după pierderea unui superb posesor de ochi căprui, aducând rapid un alt asemenea exemplar în patul ei. Din cauza asta sunt singură de luni bune. Din cauza asta, de fapt, mi-am propus să nu mă implic în nici o relație tot anul.

Oricine m-ar putea întreba, și pe bună dreptate: „Atunci ce cauți tocmai în *Italia*?”

N-am un răspuns – nu acum, când mă uit peste masă la arătosul Giovanni –, nu pot decât să spun: „Bună întrebare.”

Giovanni e partenerul meu de Schimb Lingvistic în Tandem. Sună ca o aluzie, dar din nefericire nu e. De fapt, înseamnă că ne întâlnim aici, la Roma, câteva seri pe săptămână, ca să exerseze fiecare conversația în limba celuilalt. Întâi vorbim în italiană, iar el e foarte răbdător cu mine; apoi vorbim în engleză, iar eu sunt foarte răbdătoare cu el. L-am

descoperit pe Giovanni la câteva săptămâni după ce am ajuns la Roma, grație unui internet café mare din Piața Barbarini, peste drum de fântâna cu un triton sexy care suflă într-o cochilie. Pusese (Giovanni, nu tritonul) un anunț la avizier, în care scria: „Vorbitor nativ de italiană caută vorbitor nativ de engleză pentru conversație.“ Chiar lângă anunțul lui era altul, cu același conținut, identic până la corpul de literă cu care fusese scris. Singura diferență apărea la datele de contact. Pe unul dintre anunțuri apărea adresa de e-mail a cuiva pe nume Giovanni, pe celălalt era trecut numele Dario. Dar chiar și numărul de telefon de-acasă era același.

Făcând uz de excelenta mea intuiție, le-am scris amândurora un e-mail în care îi întrebam, în italiană: „Sunteți frați, cumva?“

Giovanni mi-a trimis un mesaj foarte *provocativo*: „Mai mult: suntem gemeni.“

Da – mult mai mult, după cum am putut vedea. Înalți, bruneți, frumoși, douăzeci și cinci de ani, cu niște ochi căprui enormi, genul tipic italianesc, ca de catifea, care mă dau gata oricând. După ce i-am întâlnit, am început să mă întreb dacă n-ar fi cazul să-mi revizuiesc regula privind celibatul autoimpus. De exemplu, aș putea fi singură, atâta doar că voi avea doi gemeni italieni de douăzeci și cinci de ani, absolut superbi, ca amanți. Gândul ăsta mi-a adus vag aminte de un prieten care este vegetarian, atâta doar că mănâncă șuncă... Deja îmi închipuiam cum ar suna începutul unei scrisori către revista *Penthouse*: „În lumina pâlpâindă a lumânărilor din cafeneaua romană, nu-mi puteam da seama ale cui mâini mă mâng...“

Dar nu. Nu, nu și nu!

Mi-am oprit fanteziile la jumătatea cuvântului. Chiar nu era momentul să caut escapade amoroase și (la fel de sigur pe cât e că zilei îi urmează noaptea) să-mi complic deja mult prea încălcita mea viață. Era momentul să caut acea vindecare și acea pace, care doar în singurătate pot fi găsite.

În orice caz, la jumătatea lui noiembrie, timidul, studiosul Giovanni și cu mine eram deja foarte buni prieteni. Cât despre Dario – fratele aiurit și înfipt –, lui i-am făcut cunoștință cu prietena mea Sofie, o suedeză adorabilă cu care își petrece serile la Roma într-un cu totul altfel de tandem. Dar Giovanni și cu mine ne rezumăm la conversație. Mă rog, mâncăm și vorbim. Au trecut deja câteva săptămâni bune

de când tot mâncăm și tot vorbim, împărțind pizza și corectându-ne cu amabilitate greșelile gramaticale, așa cum se întâmplă și în seara asta – o seară minunată, cu expresii noi și mozzarella proaspătă.

E deja miezul nopții și mai e și ceață, iar Giovanni mă conduce acasă. În Roma, străzile șerpuiesc cu naturalețe în jurul monumentelor antice, precum brațele unei delte printre pâlcuri umbroase de chiparoși. Am ajuns la ușă. Ne privim. Mă îmbrățișează afectuos. E un progres, în primele săptămâni doar îmi strângea mâna. Dacă aș mai rămâne în Italia încă vreo trei ani, s-ar putea să-și ia inima în dinți și să mă sărute. Pe de altă parte, poate mă va săruta chiar acum, aici, în fața ușii... încă mai e o șansă... Stăm îmbrățișați sub lumina lunii... bineînțeles că ar fi o mare greșală... totuși, ar fi minunat să mă sărute acum... doar să se aplece și... și...

Se desprinde din îmbrățișare.

— Noapte bună, draga mea Liz, îmi spune.

— *Buona notte, caro mio*, răspund eu.

Urc până la apartamentul meu de la etajul patru, singură-singurică. Intru în camera minusculă, singură-singurică. Închid ușa în urma mea. Încă o noapte de singurătate la Roma. Mă așteaptă încă un somn lung, fără nimeni și nimic care să-mi țină de urât în pat, în afara unui maldăr de manuale și dicționare de italiană.

Sunt singură, sunt singură-singurică, sunt complet singură.

Las geanta să alunece pe jos, cad în genunchi și ating podeaua cu fruntea. Îi mulțumesc universului, plină de recunoștință. Mai întâi în engleză. Apoi în italiană. Pe urmă – ca să fiu sigură că înțelege – în sanscrită.

2

Și cum tot sunt întinsă pe jos, în rugăciune, rămân așa și mă întorc cu trei ani în urmă, când a început totul, când stăteam exact la fel: în genunchi, pe podea, rugându-mă.

Dar multe erau altfel acum trei ani. Nu eram la Roma, ci în baia de la etaj a imensei case pe care soțul meu și cu mine o cumpăraserăm de puțin timp în suburbiile New Yorkului. Era un noiembrie friguros.

Ora trei dimineața. Soțul meu dormea în patul nostru. Eu deja mă ascundeam în baie de vreo patruzeci și șapte de nopți și, la fel ca în celelalte astfel de nopți, plângeam. Plângeam cu atâta foc, încât în fața mea se întindea un lac de lacrimi, un adevărat lac al rușinii și fricii și confuziei și durerii în care trăiam.

Nu mai vreau să fiu căsătorită.

Încercam din răputeri să nu recunosc asta, dar adevărul nu-mi dădea pace.

Nu mai vreau să fiu căsătorită. Nu vreau să locuiesc în căsoiul ăsta. Nu vreau să am un copil.

Numai că ar fi trebuit să-mi doresc un copil. Aveam treizeci și unu de ani. Ca și soțul meu – cu care eram împreună de opt ani și căsătorită de șase –, sperasem că, odată depășită cumpăna celor treizeci de ani, voi dori să mă așez la casa mea și să am copii. Amândoi am crezut că după aceea, sătulă de călătorii, voi fi fericită să am o casă mare, plină de copii și de pleduri lucrate de mână, cu o grădină în curtea din spate și cu o tocană bolborosind cât se poate de liniștitor pe plita din bucătărie. (Faptul că acesta era portretul fidel al mamei mele arată cât de greu mi-a fost să disting între mine și femeia care m-a crescut.) Dar, spre disperarea mea, nu-mi doream nimic din toate astea. Dimpotrivă, pe măsură ce sorocul celor TREIZECI de ani plutea deasupra mea ca o condamnare la moarte, mi-am dat seama că nu doream să rămân însărcinată. Am tot așteptat să încep să vreau un copil, dar asta nu s-a mai întâmplat. Și, credeți-mă, știu ce înseamnă să-ți dorești cu adevărat ceva. Știu foarte bine ce poate face dorința dintr-un om. Dar ea nu apărea. În plus, nu-mi puteam scoate din cap ce-mi spusese odată sora mea, în timp ce-și alăpta primul născut: „A avea un copil e ca și cum ți-ai face un tatuaj pe față. Înainte să te bagi în așa ceva, trebuie să fii absolut sigură că asta vrei.“

Cum să mai dau înapoi? Toate lucrurile erau la locul lor. Era chiar anul în care ar fi trebuit să se întâmple. De fapt, încercam de câteva luni să avem un copil. Dar nu se întâmplase nimic – în afara faptului că sufeream de un adevărat sindrom de sarcină falsă, aveam grețuri de dimineață și, pe fond nervos, vomitam tot ce mâncam la micul dejun. Dar în fiecare lună când îmi venea ciclul mă trezeam șoptind singură în baie: *Mulțumesc, mulțumesc, mulțumesc că mi-ai mai dat o lună de viață...*

Încercam să mă conving că așa era normal. Îmi spuneam că toate femeile se simt la fel când încearcă să rămână însărcinate. („Ambivalentă“, ăsta era cuvântul pe care-l foloseam, evitând o descriere mult mai corectă, și anume „îngrozită“.) Încercam să mă conving că ceea ce simțeam eu era ceva obișnuit, în pofida tuturor dovezilor că nu era așa – de pildă, întâlnirea cu o cunoștință care tocmai rămăsese însărcinată pentru prima oară, după doi ani de încercări, cheltuind o avere pe tratamente de fertilitate. Era în extaz. Mi-a spus că toată viața își dorise să fie mamă. Mi-a mărturisit că de ani întregi cumpăra pe ascuns haine pentru bebeluși și le ascundea de soțul ei sub pat. I-am văzut bucuria întipărită pe față și am recunoscut-o: era exact aceeași bucurie pe care o radia și fața mea cu o primăvară înainte, când aflasem că revista pentru care lucram urma să mă trimită în delegație în Noua Zeelandă pentru un articol despre încercările de a găsi calamari uriași. Mi-am spus: „Până când nu voi fi la fel de extaziată de ideea de a avea un copil pe cât am fost de plecarea în Noua Zeelandă, pe urmele calamarilor uriași, nu pot avea un copil.“

Nu mai vreau să fiu căsătorită.

Ziua alungam asemenea gânduri, dar noaptea mă înnebuneau. Ce dezastru! Cum am putut fi atât de nenorocită, încât să clădesc o familie doar pentru a o distruge? Cumpăraserăm casa abia cu un an în urmă. Nu eu am vrut-o? Nu mie îmi plăcuse așa de mult? Atunci de ce băntuiam noapte de noapte, jelindu-mă ca o Medee? Nu eram mândră de tot ce aveam împreună – o casă excelentă în Hudson Valley, un apartament în Manhattan, linii telefonice, prieteni și picnicuri și petreceri, weekenduri în care hoinăream prin supermarketuri din care cumpăram pe credit o droaie de lucruri? N-am fost doar un spectator, am luat parte la crearea acestei vieți, de ce simțeam că nu-mi aparținea? De ce mă simțeam atât de copleșită de datorie, prea obosită să fiu și sprijinul financiar al familiei, și motorul ei social, și cea care plimbă câinele, și menajera, și viitoarea mamă, și – pe apucate – scriitoarea?

Nu mai vreau să fiu căsătorită.

Soțul meu dormea în camera de alături, în patul nostru. Îl iubeam și-l uram în aceeași măsură. Nu puteam să-l trezesc pentru a-i vorbi despre suferința mea – la ce bun? Trecuseră deja luni întregi de când începusem să mă destram sub ochii lui, comportându-mă ca o nebună

(amândoi eram de acord cu acest cuvânt), și nu făceam decât să-l obolesc. Știam amândoi că *era ceva în neregulă cu mine*, și el deja începuse să-și piardă răbdarea. Ne certam, plângeam și eram oboșiți cum doar cei a căror căsnicie se duce pe apa sâmbetei pot fi. Aveam priviri de fiare încolțite.

Numeroasele motive pentru care nu mai voiam să fiu soția acestui bărbat sunt prea personale și prea triste pentru a fi înșirate aici. Destule țineau de problemele pe care le aveam eu, dar mare parte dintre neînțelegerile noastre i se datorau și lui. Așa cum e și normal. Într-o căsnicie există întotdeauna două persoane, fiecare cu votul ei, cu părerile ei, cu decizii care se bat cap în cap cu ale celuiilalt, cu dorințe și limite proprii. Dar nu cred că e cazul să vorbesc despre problemele lui în cartea mea. Și nu cer nimănui să creadă că aș fi în stare să ofer o versiune obiectivă a poveștii noastre, așa că saga eșecului căsniciei noastre va rămâne nepovestită aici. Nu voi discuta nici motivele pentru care mi-am dorit să fiu în continuare soția lui, nici felul în care știa să fie absolut minunat, nici de ce îl iubeam sau de ce mă căsătorisem cu el, sau motivele pentru care îmi era imposibil să-mi imaginez viața fără el. Nu voi deschide nici unul dintre aceste subiecte. E suficient să spun că în noaptea aia el încă era pentru mine și farul de la țărm, și albatrosul din larg. Singurul lucru mai greu de conceput decât să plec era să rămân. Nu voiam să distrug pe nimeni și nimic. Tot ce îmi doream era să mă strecor în liniște pe ușa din spate, fără să provoc mare agitație, fără urmări, și s-o țin tot într-o fugă până-n Groenlanda.

Știu, partea asta din povestea mea nu e deloc veselă. Dar o spun aici pentru că în baie era pe cale să se întâmple ceva care avea să schimbe în mod radical cursul vieții mele, cam ca în unul dintre acele evenimente cosmice nebunești în care o planetă zboară în spațiu fără nici un motiv, miezul topit i se deplasează, polii își schimbă poziția, forma îi e complet schimbată și întreaga ei masă își pierde sfericitatea, alun-gindu-se. Ceva în genul ăsta.

M-am rugat. Asta a fost.

Știți și voi cum e asta – a te ruga.

M-am rugat la... Dumnezeu.

3

Era prima oară. Și, cum folosesc pentru prima oară cuvântul „Dumnezeu“ în cartea de față, pentru că e un cuvânt care o să apară de multe ori în paginile următoare, mă opresc puțin, ca să explic exact ce înseamnă pentru mine, astfel încât fiecare cititor să poată hotărî de la bun început cât de ofensat e cazul să se simtă.

Las pentru altă ocazie dezbaterea cu privire la existența lui Dumnezeu – de fapt, am o idee mai bună: nici nu voi intra într-o astfel de discuție. Mai întâi voi explica de ce folosesc cuvântul „Dumnezeu“ când aș putea folosi la fel de bine cuvinte ca Iehova, Allah, Shiva, Brahma, Vishnu sau Zeus. I-aș mai putea spune „Acela“, așa cum apare în vechile scrieri sanscrite, fiindcă e numele care descrie cel mai bine felul în care am trăit eu întâlnirea cu această entitate atotcuprinzătoare și imposibil de definit. Dar „Acela“ mi se pare mult prea impersonal – mai degrabă un lucru decât o ființă – și îmi e imposibil să mă rog unui lucru. Ca să simt o legătură personală, am nevoie de un nume propriu. De aceea, când mă rog, nu adresez rugăciunile mele Universului, Marelui Vid, Ființei Supreme, Întregului, Creatorului Luminii, Puterii Supreme, nici Umbrei Treierii (cum sună cea mai poetică dintre formele pe care le-a luat numele lui Dumnezeu, găsită, cred, în evangheliile gnostice).

Nu am nimic împotriva acestor denumiri. Le cred echivalente, pentru că toate sunt, în egală măsură, pe cât de potrivite, pe atât de nepotrivite pentru a descrie indescriptibilul. Dar fiecare dintre noi are nevoie de un nume generic pentru indescriptibil. „Dumnezeu“ e numele care mie mi se pare cel mai cald dintre toate, deci pe acesta îl voi folosi. Ar mai trebui să spun că, în general, mă refer la Dumnezeu ca la „El“, fără să mă deranjeze forma masculină a pronumelui, care în mintea mea e doar un pronume personal convenabil, și nu o descriere anatomică, nici motiv de revoltă. Bineînțeles, nu mă deranjează referirile la Dumnezeu ca la o „Ea“, și chiar înțeleg nevoia unora de a proceda astfel. Repet: pentru mine acești termeni sunt echivalenți, în egală măsură potriviți și nepotriviți. Dar cred că, indiferent pentru care dintre cele două pronume am opta, scrierea lor cu majusculă e cea mai potrivită, ca mic semn de politețe în prezența divinității.